

A Japán kard etikettje és karbantartása.

Hálás köszönettel a Nippon Bijutsu Tōken Hozon Kyōkai-nak, a Japán Kardmúzeumnak (1-25-10, Yoyogi, Shibuya-ku, Tokió 151).

Hagyományosan a japán kard a japán nép egyik legfontosabb kincse volt. Meg kell tennünk mindent, amit csak lehet, annak megőrzése érdekében, hogy tiszteletben tartsuk őseinket, akik ilyen nagyszerű művészeti formát alkottak. A kardokat a legnagyobb gondossággal kell kezelni, hogy ne okozzanak sérülést a kezelőnek. A karcolásoktól és a rozsdától való védelem érdekében is szükségesek bizonyos óvintézkedések.

I. A Nipponito kezelésével kapcsolatos óvintézkedések:

1. Minden kardot — függetlenül attól, hogy egyszerű fatokban (*shirasaya*) vagy formális felszerelésben (*koshirae*) van elhelyezve — a saját kardzsákjában kell tartani. Először a kardhüvely végét (*kojiri*) kell a zsákba helyezni, hogy elkerüljük a véletlen kiesés lehetőségét.
2. A kard szállításakor a hüvelyt (*saya*) jobb kézben kell tartani. A markolatnak (*tsuka*) felfelé kell néznie, a penge pedig lefelé kell, hogy lógjon. Ez az eljárás segít megelőzni a veszélyes baleseteket.
3. Ha valaki kihúzza a kardot a táskájából vagy a hüvelyéből, ügyeljen arra, hogy a markolat pozíciója ne kerüljön a hüvely szintje alá — így a penge nem tud véletlenül kicsúszni, még akkor sem, ha a hüvely kissé laza.
4. A regisztrációs kártyát vagy közvetlenül a kardhoz kell rögzíteni, vagy a kardzsákra kell felvarrni. Japánban a kard tulajdonosa köteles a kardot a hozzá tartozó regisztrációs kártyával együtt tartani.

II. Hogyan húzzunk ki egy kardot a hüvelyből, és tegyük azt vissza:

1. Akár *tachi*-t, akár *katana*-t húzzunk ki, mindig tartsuk a vágóélt felfelé, a hüvely pedig legyen a bal kezünkben úgy, hogy a hüvely vége előre nézzen. Ezután jobb kézzel, felülről fogjuk meg a markolatot. Mivel a hüvely szorosan illeszkedik a gallérnál (*habaki*), előfordulhat, hogy a kard szorul a hüvely szájánál (*koiguchi*), ezért a kihúzást nagyon óvatosan kell kezdeni: kezdetben csak a gallér (*habaki*) hosszáig húzzuk ki a pengét. A hirtelen, erőteljes mozdulat nemcsak a hüvely száját károsíthatja, hanem sérülésveszélyt is jelent. Tartsuk a pengét nyugodtan, majd teljesen húzzuk ki, ügyelve arra, hogy a penge kivonás után soha ne nézzen lefelé vagy oldalra, nehogy balesetet okozzon.

2. Amikor egy pengét visszahelyezünk a hüvelybe, a tokot a bal kéz tartja, a markolatot pedig — akárcsak a kihúzáskor — a jobb kéz fogja. Az éles él felfelé nézzen, és a pengét óvatosan illesszük a kardhüvely szájához (*koiguchi*). Ismét nyugodtan tartva a pengét, lassan csúszassuk vissza a tokba. Amikor a *habaki* eléri a *koiguchi*-t, a biztos rögzítés érdekében enyhe nyomást kell kifejtenünk, hogy a *habaki* stabilan illeszkedjen a *saya*-ba. Ahogyan korábban is, ügyeljünk rá, hogy a vágóél ne nézzen lefelé vagy oldalirányba.

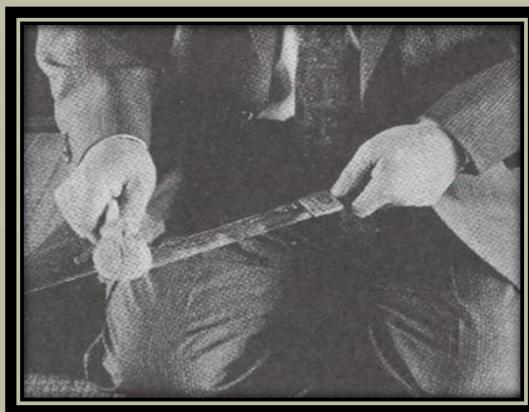
III. Karbantartási módszer:

A kardápolás fő célja, hogy az acélfelület ne oxidálódjon, illetve ne rozsdásodjon. Ennek érdekében elengedhetetlen, hogy az előregedett olajat alaposan eltávolítsuk, és teljesen friss olajjal pótoljuk. Az alábbiakban ismertetjük a szükséges eszközöket, valamint a kardkezelés lépéseit és sorrendjét.

Szerszámok:

1. **Mekugi-nuki:** A pengét rögzítő bambusz csap (*mekugi*) eltávolítására szolgáló eszköz (kis kalapács), amelyet általában sárgarézből vagy bambuszból készítenek.
2. **Uchiko:** A penge felületének tisztításához használt, rendkívül finomra őrölt tisztítópor (30–35 g). Az őrleményt először kézzel készített japán papírba (*Yoshinogami*) csomagolják, majd azt pamut- vagy selyemanyagba burkolják, így jön létre egy kis labdaszerű labdacs. Használatkor a púder finomságú *uchiko* a borítás anyagán keresztül jut a penge felszínére, amikor azt könnyed ütéssel végigvezetjük rajta.

3. **Nuguigami:** Kiváló minőségű, vastag japán papír, amelyet használat előtt alaposan össze kell gyúrni, hogy kellően puhává váljon. Feladata, hogy letörléskor kíméletesen eltávolítsa a durvább szennyeződések és a port a penge felületéről.

A törlésnek két fő célja van: egyrészt az elöregedett olaj előzetes eltávolítása, másrészt a por és egyéb szennyeződések letisztítása.

Flanel használata esetén a penge letörlése után az anyagot ki kell mosni, és egy speciális oldószeres keverékben kell áztatni, hogy a lerakódott olajat feloldja. Ezután alaposan ki kell szárítani, mielőtt újra használatba kerülhet.

4. Abura: rozsdamegelőző olaj, amit *Choji*-nak vagy szegfűszegnek is neveznek.

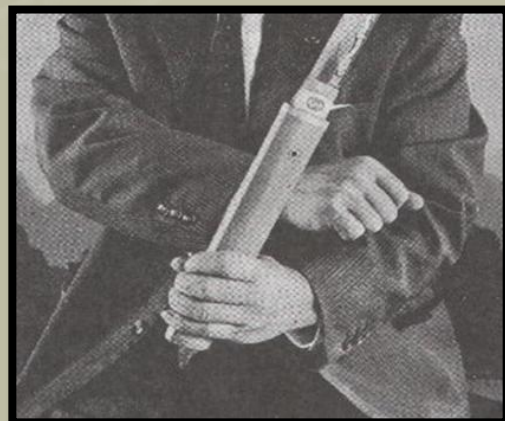
5. Abura-nuguishi: Az olaj felvitelére szolgáló papír, amelyet a penge felületének bevonására használnak. Erre a célra egy darab tiszta törőpapír vagy flanel is megfelelő lehet.

6. Egyéb: Fa kalapács és benzol, ha szükséges.

Kardápolási módszer.

1. Fektesse le a még szerelékben lévő pengét, majd vegye ki a *mekugi*-t a markolat eltávolításához.
2. Óvatosan húzza ki a pengét a hüvelyből.
3. A markolat eltávolításához tartsa a markolat végét bal kézzel azon az oldalon, ahol a penge hátsó része, a *nakago* illeszkedik, miközben a pengét kissé ferdén tartja. A jobb ököllel néhányszor enyhén ütögesse a bal csuklóra. Amint a *nakago* kissé meglazul a markolatban, ismételje meg az ütések addig, amíg a markolat önmagától ki nem jön a penge *nakago*-jával együtt. Ha elegendő hely keletkezik, hogy megfogja a *nakago*-t, a pengét a jobb kezével teljesen ki lehet húzni.

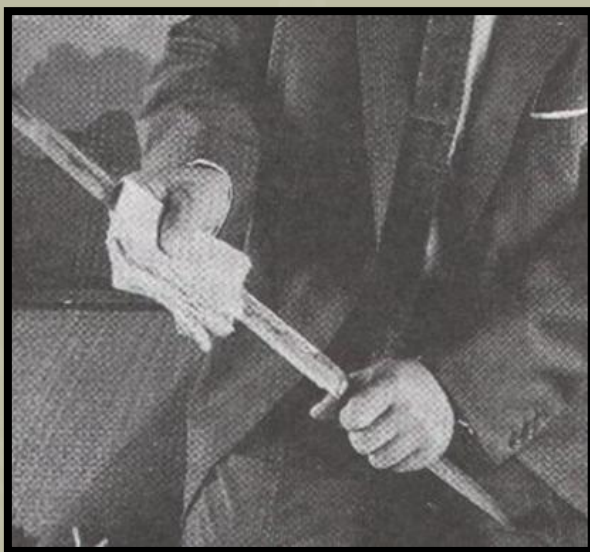
Legyen óvatos, hogy ne üsse túl erősen a bal csuklót, mert rövid *nakago*-k esetén, például *tanto* pengéknél, fennáll a veszély, hogy a markolat teljesen leugrik. Ezért az első ütések könnyedén kell végrehajtani, hogy ellenőrizze, a *nakago* szorosan rögzül-e a markolatban. Ezután az ütés erejét ennek megfelelően módosítsa. A penge kihúzása után az eltávolított *mekugi*-t vagy vissza kell helyezni, vagy ha sérült, cserélni kell.

4. Ha a pengét teljes *koshirae*-ban szerelték fel, akkor a *tsuba*-t és a távtartókat (*seppa*), a *habaki* (gallér) kivételével, el kell távolítani.

Amennyiben a *habaki* túl szorosan illeszkedik, és nehéz eltávolítani, óvatosan meg lehet ütügetni a penge hátsó élét (*mune*) egy kis fakalapáccsal. Fontos azonban, hogy a *habaki*-t előzőleg puha textilanyagba csavarjuk, hogy megóvjuk a sérülésektől.

5. Először helyezzük a tisztítópapírt a penge hátoldalára (*mune*), majd hajtsuk fel az élek irányába. Ezután fogjuk meg a papírba burkolt pengét úgy, hogy hüvelyk- és mutatóujjunk a vágóél mindkét oldalát finoman lefogja a *hamon* vonalánál. A törlést óvatos, egyirányú mozdulattal végezzük, a penge tövétől a csúcsa (*kissaki*) felé haladva. Amikor a papír eléri a penge hegyét, különösen ügyeljünk a mozdulatok lassúságára és finomságára a balesetek elkerülése érdekében. A *kissaki* részénél nincs szükség erős nyomásra. Megfelelő gyakorlat és tapasztalat birtokában a törlési művelet már mindkét irányban – felfelé és lefelé – is elvégezhető. Tapasztalat hiányában azonban a papír könnyen elszakadhat, vagy – ami veszélyesebb – az ujjakat is megsebezheti, ezért az ilyen próbálkozások szigorúan kerülendők.

6. Ezután a második papírlappal ugyanúgy töröljük le a penge felületéről az *Uchiko* port, ahogyan azt az 5. pontban ismertetett eljárás szerint tettük. Amennyiben a penge felületén olajmaradvány marad, célszerű újra alkalmazni az *Uchiko*-t, majd ismét áttörölni a pengét, hogy az teljesen tiszta és száraz legyen.
7. Miután a penge felületét alaposan megtisztítottuk, ellenőrizzük, hogy nincs-e rajta rozsda vagy egyéb sérülés. Ezt követően, a markolat és más rögzítőelemek visszahelyezése nélkül, helyezzük vissza a pengét a hüvelyébe.

Fontos megjegyezni, hogy a tisztítás során használt kétféle törőpapírt nem szabad felcserélni vagy váltogatva használni. A penge tisztításához mindig friss, tiszta kendőt vagy papírt használjunk.

8. A penge újraolajozása egy 3×6 cm-es, friss olajba mártott és összehajtogatott papírlappal vagy flanellal történik, amellyel a karbantartási folyamat teljessé válik.

Miután az olajozópapír előkészült, a kardot ismét ki kell húzni a hüvelyből. A *Nakago*-t a bal kézbe véve, helyezzük az olajos papírt a penge hátoldalára, és ugyanazokat a mozdulatokat hajtsuk végre, mint a törés során.

Annak érdekében, hogy a penge felületét egyenletesen fedje az olaj, ismételjük meg a folyamatot néhányszor. Ugyanúgy, mint a törésnél, itt is fokozott óvatossággal kell eljárni, hogy elkerüljük a baleseteket. Az olajos papírnak megfelelő mennyiségű olajat kell tartalmaznia – épp annyit, hogy ne maradjon felesleg a pengén, amely bekerülhetne a hüvelybe és károsíthatná azt. Az olajnak vékony, egyenletes rétegben kell befednie a penge teljes felületét.

11. Hasznos lehet, hogy egy kis olajat vigyünk fel a markolat tuskére is az ujjunkkal a maradék olajból. Azonban a túlzott mennyiségű olajat is el kell kerülni.
12. Helyezzük vissza a *Habaki*-t. Tartsuk a pengét a jobb kezünkben, csaknem függőleges helyzetben, majd a bal kézzel vegyük fel a markolatot, és csúszassuk vissza a markolattüskét (*Nakago*) a nyélbe.

Ezután fogjuk meg a pengét bal kézzel, és a jobb tenyerünkkel gyengéden ütögessük meg a markolat végét, hogy a markolattüske határozottan illeszkedjen a markolatban. Amikor a markolattüske megfelelően a helyére került, helyezzük vissza a bambusz csapot (*Mekugi*).

Ezt követően vegyük át a pengét ismét a jobb kézbe, és csúszassuk vissza a hüvelybe, a II. szakaszban ismertetett módon.

Mondanunk sem kell, hogy a többi alkatrészt – mint például a *Tsuba*-t és a *Seppa*-kat – is vissza kell helyezni, mielőtt a markolatot véglegesen rögzítenénk.

13. Más pengék, például a lándzsák (*Yari*) és az alabárdok (*Naginata*) kezelése és karbantartása alapvetően megegyezik a kardokéval. A lándzsákat különösen óvatosan kell kezelni, mivel a hegyük könnyen sérülést okozhat. A kétélű török (*Ken*) szintén rendkívül veszélyesek, ezért ezeknél is kiemelt figyelem szükséges.

A kardápoláshoz használt eszközöket mindig tökéletesen tisztán kell tartani, mivel a törülőkendőn vagy az olajozó papíron megtapadó por vagy szennyeződés karcolásokat okozhat az acél felületén.

A penge felületének tisztán tartása és rendszeres karbantartása különösen fontos, mivel a tradicionális japán polírozás több mint tízféle, különböző finomságú és keménységű kő alkalmazását igényli.

IV. A Nipponto megőrzése.

A pengék megőrzésének legfontosabb szempontja a rozsdakialakulásának és a felületi karcolásoknak a megelőzése. A *Nihontō* jó állapotának hosszú távú megőrzéséhez az alábbi óvintézkedések betartása elengedhetetlen:

1. A rozsdakialakulásának kezelése:

Rendszeres ápolás és olajozás ellenére előfordulhat, hogy a penge bizonyos részein rozsdajelenik meg. Ez általában ott következik be, ahol a penge érintkezik a hüvely (*saya*) belső felületével. Ilyen esetben a *saya*-t szakemberrel kell megvizsgáltatni és javíttatni. Ha a hüvely már túl régi, előfordulhat, hogy belseje elszennyeződött, vagy már rozsdát is tartalmaz, ez pedig tovább károsíthatja a pengét. Ilyenkor célszerű a hüvelyt új darabra cserélni.

2. Shirasaya használata:

Mivel a formális szerelék (*koshirae*) ceremoniális „öltözetként” szolgál, a pengének szüksége van egy külön, nyers fából készült tároló hüvelyre (*shirasaya*), amely a hosszú távú, biztonságos tárolást szolgálja. A *shirasaya* előnye, hogy ha a penge rozsdásodni kezd, a hüvely belseje könnyedén tisztítható: a *shirasaya*-t főtt rizsből készült enyv tartja össze, így azt finoman szét lehet pattintani. Fontos, hogy a *shirasaya* összeillesztésekor és markolatának rögzítésekor semmiféle vegyi anyagot nem szabad alkalmazni – kizárólag természetes anyagokat, mint a rizsenyv.

3. A szakszerűtlen rozsdaeltávolítás veszélyei:

Ha rozsdá jelenik meg a pengén, nem szabad amatőr módon megpróbálni eltávolítani – például spatulával kaparni vagy érme szélével lekaparni –, mert ezek az eljárások könnyen kárt okozhatnak az acélban. Az ilyen beavatkozások inkább súlyosbítják a problémát, mintsem megoldanak. Helyette a pengét haladéktalanul szakképzett kardpolírozóhoz kell vinni – ugyanúgy, ahogy egy beteg embert orvoshoz viszünk.

4. Gyakori karbantartás a polírozás után:

Mivel a frissen polírozott penge különösen érzékeny a rozsdásodásra, ajánlott a tisztítási és olajozási folyamatot tíznaponta megismételni, körülbelül fél éven keresztül.

5. Rendszeres karbantartás hosszú távon:

Amint a penge felülete stabilizálódik, elegendő a rendszeres tisztítást és olajozást félévente egyszer elvégezni.

6. Megfelelő tárolás:

A pengék tárolásánál kerülni kell a döntött pozíciót a hüvelyben (*saya*), mert a gravitáció hatására az olaj a penge hegyéhez folyhat, és felgyűlhet a hüvely alján, ami káros lehet. A kardokat vízszintes helyzetben, száraz környezetben kell tartani. Ideális esetben egy császárfából (*kiri*) készült fiókban helyezzük el őket. Ne használjunk kámforgolyókat vagy naftalint a rovarkártevők elleni védekezésre, mert ezek az anyagok az acél korrózióját okozhatják.

7. A környezeti viszonyok kiegyensúlyozása:

Bár a kardpengéknek a száraz környezet a legkedvezőbb, a fa alkatrészek (például a *saya* és a markolat) természetüknél fogva igényelnek némi páratartalmat. Ezért a kard tárolási helyét gondosan kell kiválasztani, hogy egyszerre biztosítsuk a penge védelmét a rozsdától és a szerelékek megóvását a kiszáradástól vagy vetemedéstől.

„Összességében inkább tartózkodott a meghívás nélküli látogatásoktól, kivéve, ha azt a szükség indokolta. Amennyiben azonban elfogadta a meghívást, sosem volt valódi vendég anélkül, hogy viselkedésével meg ne győzte volna házigazdáját arról, hogy kellemes és gondos vendég.”

Yamamoto Tsunetomo - Hagakure

A japán hosszú kard (*katana*) viselése a rövid társkarddal (*wakizashi*) együtt a feudális Japánban nagy megtiszteltetésnek számított. Ez egyben azt is jelezte, hogy a viselője a szamuráj osztály tagja volt, élvezve az ezzel járó kiváltságokat, de egyben nagy felelősséget és szigorú protokollt is. A szamurájok büszkék és fennhéjázók voltak, becsületük igen érzékeny, amelyet könnyen megsérthettek. Bármilyen sértés a kardjuk ellen egyenértékű volt a tulajdonos megsértésével, és azt meg kellett torolni; a kard kirántása gyakran vérontással végződött.

Az *Iaido* gyakorlói máig ismerik a *Saya-atte*, vagyis a „hüvelyek összeütközése” technikáját. Ez azt jelentette, hogy ha két kard hüvelye véletlenül összeütközött – például amikor egymás mellett haladtak el, vagy valaki figyelmetlenül fordult –, az azonnali megtorlást követelt, mert a hüvely megütése a tulajdonos megütésével volt egyenértékű. Ennek megfelelően olyan technikát fejlesztettek ki, amellyel az ellenség által okozott *Saya*-érintésre azonnali reakcióként támadó vágást (*nukitsuki*) tudtak végrehajtani egyetlen mozdulattal. A *Saya-atte* szándékosan is előidézhető volt, például hogy egy felvágós, nemtörődöm személy tesztelje kardja vágóerejét és saját technikai tudását egy gyors, „véletlennek tűnő” incidens keretében.

A *Saya-atte*, vagyis a kardhüvelyek összeütközésének elkerülése érdekében a legjobbnak tartották, ha az úton való közlekedés során az emberek bal oldalon haladtak. Amikor valaki szembejött velük, automatikusan áttértek az út bal oldalára, míg a másik fél a jobb oldalon haladt tovább – így elkerülve a kardhüvelyek esetleges összeütközését, ami provokációnak számított volna.

Egyes vélemények szerint ez a szokás hozzájárulhatott ahhoz, hogy Japán azon kevés országok közé tartozik, ahol a közlekedés bal oldalon történik. Hasonló hagyomány figyelhető meg Nagy-Britanniában is, egy másik bal oldali közlekedésű országban. Ott, amikor a lovasok az úton haladtak, a sólymot a bal kézen tartották – ez volt az a kéz, amelyen a kesztyű volt, és amellyel egyben a kantárt is fogták. Ezáltal a jobb kéz szabadon maradt, hogy szükség esetén bármikor előránthassák kardjukat.

Ez a gyakorlat megerősítette annak fontosságát, hogy a bal oldalon maradjanak, míg mások jobb oldalon kerülhessék el őket.

A *Saya-atte* mellett azonban a civilizált társadalmi érintkezések is rejthettek magukban félreérthető gesztusokat, amelyek rossz benyomást kelthettek, sőt, akár provokációnak is tűnhettek. Ennek elkerülése érdekében rendkívül szigorú etikettkódokat alkalmaztak, amelyek az adott helyzethez igazodva szabályozták a viselkedést. Ez biztosította, hogy senki ne váljon akaratlanul sem sértővé vagy kihívóvá, és ezzel megelőzhető legyen a konfliktus.

Szokás volt, hogy ha valaki különösen magas rangú személyt látogatott meg, a hosszú kardját a ház bejáratánál kellett hagynia. Ezt alázatos módon tette: egy szolga vagy apród selyemkendővel megfogta a kardot, majd óvatosan egy kardállványra helyezte, ahol az ott tartózkodás ideje alatt nyugodott. A látogatónak ugyanakkor megengedték, hogy magánál tartsa a rövid kardját (*wakizashi*), de azt olyan helyzetben kellett viselnie, hogy bármilyen váratlan támadás esetén gyorsan elő tudja rántani. Egy szamurájnak semmilyen körülmények között sem volt szabad teljesen fegyvertelennek lennie.

Még ilyenkor is ügyelni kellett a testbeszédre: ha valaki csak a rövid kardot viselte, a bal kezének távol kellett maradnia a *tsuba*-tól. Ugyanis amikor a hüvelykujjal kissé előretolták a *tsuba*-t, azzal meglazították a pengét a hüvelyben – ez a mozdulat pedig a provokáció egyértelmű jele volt.

A nem agresszív szándék kifejezése még fontosabbá vált akkor, ha valaki hosszú karddal (*katana*) jelent meg egy társasági eseményen. Ilyenkor, mielőtt leült volna a tatamira, el kellett távolítania a kardját az *obi*-ből (övből), és ideális esetben a bal kezével kiemelnie, majd a jobb kezébe vennie. Ezután a kardot maga mellé, a jobb oldalára kellett fektetnie. Ebből a pozícióból a kard nehezen volt hozzáférhető, így a szándék békésnek tűnt. Ha viszont a kardot a bal oldalra helyezték, különösen ha a penge vágóéle kifelé, azaz nem a tulajdonos felé nézett, az azonnal gyanút keltett. Innen ugyanis könnyen meg lehetett ragadni a *saya*-t bal kézzel, és jobb kézzel gyorsan kirántani a pengét.

A kard elhelyezésének tehát szimbolikus jelentősége volt: ha a kard jobb oldalon nyugodott, az nyugodt, várakozó hozzáállást jelentett; ha baloldalt feküdt, az óvatosságra és felkészültségre utalt, és akár harci készség jele is lehetett. Bárhogy is történt, a jelenlévők számára a találkozó hangulata egyértelművé vált.

A modern harcművészeti dojókban is megőrződött ennek az etikettnak az emléke. *Kendo* gyakorlása során például a résztvevők formális ülésben, *seiza*-ban kezdik és fejezik be az edzést, miközben a *shinai* – a bambuszkard – mindig a bal oldalukon nyugszik. Ezzel a készenléti állapotot, a *zanshin*-t, azaz az éberséget és a harcra való felkészültséget fejezik ki.

Mellékesen megjegyzendő, hogy még napjainkban is, egy modern *kendo*- vagy *iai*-dójóban a gyakorlók és oktatók az edzés elején és végén formális meghajlással tisztelgnek, és egy előírt sorrendben térdelnek le. A sorrendet mindenki pontosan ismeri, és az mindig a rang, illetve a státusz szerint alakul: a legalacsonyabb fokozatú gyakorlók az ajtóhoz legközelebb eső oldalon foglalnak helyet.

Bár ez a *Gōhai* (hierarchikus rend) vagy *Sempai-Kōhai* (idősebb-fiatalabb) rendszer elsőre csupán udvariassági rendnek tűnhet, valójában gyakorlati értelme is van. Egy esetleges támadás esetén – ami bár rendkívül ritka, de történelmileg nem volt példa nélküli – a legalacsonyabb rangúak helyezkednek el elsőként a támadóval szemben, és így „áldozati bárányként” vagy „ágyútöltelékként” védik a tapasztaltabb tanítványokat és oktatókat. A magasabb rangúaknak így van idejük reagálni, felmérni a helyzetet és szükség esetén védekezni. Ez a rendszer kétségtelenül motiváló tényező lehetett a tanítványok számára a mielőbbi előrehaladásban, hogy minél hamarabb a biztonságosabb, belsőbb helyekre kerüljenek.

A kard felhelyezésének korrekt módja a *Katana-kake-ra* vagy a kardtartóra.

A kardok elhelyezésének is megvolt a maga szabályrendszere, különösen ha azokat nyugalmi állapotban, például a *katana-kake-ra* (kardtartóra) helyezték. Amennyiben a kard egy hagyományos *katana*, *wakizashi*, vagy a kettő együtt, azaz egy *daishō*, akkor azokat úgy kellett elrendezni, hogy a pengék vágóéle felfelé nézzen, a *katana* kerüljön a felső helyre, a *wakizashi* pedig alulra. Ez az elrendezés megfelelt annak, ahogy viselés közben is hordták őket.

Ezen túlmenően, külön figyelmet fordítottak arra, hogy a kard „*omote*” oldala – vagyis az a fele, ahol a *kurikata* (a hüvelyen található zsinórrögzítő – általában bal oldalt) található – legyen látható. Ez azt is jelentette, hogy a *tsuka* (markolat) a kard bal oldalán helyezkedett el. Ez a pozíció azt sugallta, hogy a kard használója nyugodt, nem készül támadásra. Praktikusan is fontos volt: meglepően nehéz volt így gyorsan felvenni és kihúzni a pengét, mivel át kellett venni a kardot a másik kézbe – ez lelassította az egész folyamatot.

Elfogadható volt ugyan a kard *ura* oldalának (hátsó oldalának) megjelenítése is, amikor a *kurikata* rejtve maradt és a markolat a jobb oldalra került, de mivel ebből a pozícióból a kard pillanatok alatt kirántható volt, ezt a tartást sokkal agresszívebbnek tekintették.

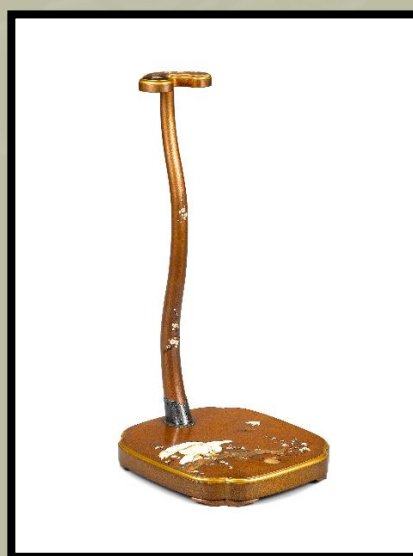
Ennek ellenére több harcos is előnyben részesítette ezt az elrendezést – különösen olyan helyzetekben, ahol potenciális fenyegetésre lehetett számítani.

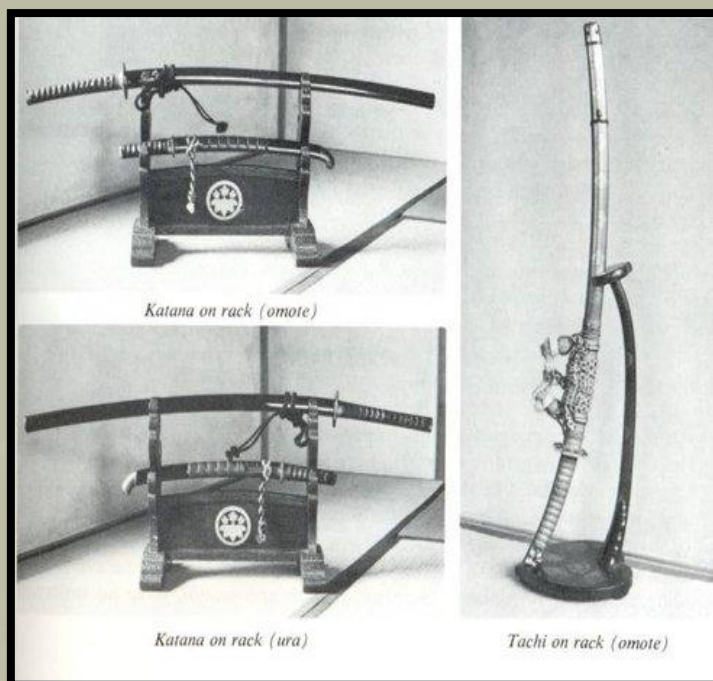
Egy ház vagy vár harci felkészültségének állapotáról gyakran pusztán abból is lehetett következtetni, hogy a benne elhelyezett kardok miként voltak elrendezve a tartókon: az *omote* oldallal kifelé néző, balra mutató markolat békés, fogadó szándékot jelzett, míg az *ura* oldal felé fordított, jobbra mutató markolat készültségre és óvatosságra utalt.

A *tachi* kardot – eltérően a későbbi *katana*-tól – egy speciálisan kialakított tartón, a *tachi kake*-n kellett elhelyezni. Ez az állvány különbözött a megszokott *katana-kake*-től, hiszen egy formatervezett, stabil talpból és egy függőlegesen emelkedő szárból állt, melynek tetején egy nyílás biztosította a *saya* (hüvely) rögzítését. A kardot úgy helyezték fel, hogy a *tsuka* (markolat) vége, a *kabuto-gane*, egy kis mélyedésben nyugodott, míg a *saya* szabad vége a levegőben lógott felfelé, így a *tachi* függőlegesen állt.

Ha a körülmények nem tették lehetővé a speciális állvány használatát, és a *tachi*-t hagyományos *katana-kake*-ra kellett helyezni, akkor azt a vágóélel lefelé kellett elrendezni – ellentétben a *katana*-val, amelyet élezett pengével felfelé helyeznek el. A kard elrendezése ebben az esetben is tükrözte a viselési módot: ahogyan a harcos hordta a derekán, ugyanúgy nyugodott az állványon is.

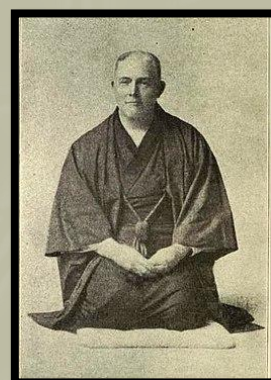
A finoman megmunkált, lakkozott faállvány nemcsak esztétikai célokat szolgált, hanem a kard méltóságteljes pihentetését is biztosította. Egy jól elhelyezett *tachi* szinte életre kel, kiemelve annak eleganciáját és rangját. Ugyanakkor meglepő, mennyire természetellenesen hathat egy kard, ha rosszul helyezik el – ilyenkor a látvány disszonáns, és a kard elveszíti méltóságteljes jelenlétét.

Kardok a kardtartó állványon.

Előfordulhatott, hogy két személy között egy teljesen felszerelt kardot adtak át – például vizsgálatra, tanulmányozásra, vagy pusztán azért, hogy a másik fél gyönyörködhessen annak szépségében. Ezt a formális átadást általában *seiza* ülésben, tatamin végezték. A *seiza*, amelyben a lábak a fenék alatt pihennek, a lábujjak pedig laposan simulnak a földre, egy olyan pozíció, amelyből nehéz gyorsan támadást indítani – ez is hozzájárult az átadás békés szándékának hangsúlyozásához.

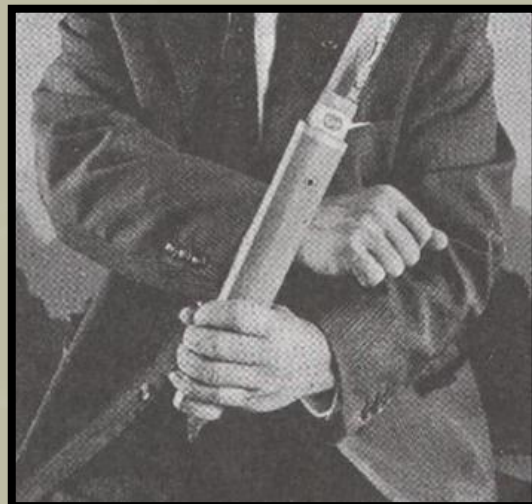
A kard átadása előtt az átadó fél egy rövid meghajlással tiszteleg a fegyver előtt, majd leveszi azt az állványról, és mindkét kezét teljesen kinyújtva, vízszintesen tartva átnyújtja. A penge éle ilyenkor az átadó felé néz, a *tsuka* (markolat) bal oldalon helyezkedik el. A jobb kéz közel van a *saya* végéhez, míg a bal tenyér a *tsuba* pereméhez, azaz a *tsuba-mimi*-hez simul, ezáltal biztosítva, hogy a penge véletlenül se csússzon ki a hüvelyből.

A fogadó fél a kinyújtott kezek közé nyúlva, tenyerét felfelé fordítva fogja meg a kardot a *saya* és a *tsuba* közelében, majd átvétel után enyhén maga felé fordítja az élt, és tiszteletképpen meghajol.

Ha a kard különösen értékes volt, vagy a fogadó magasabb rangot viselt, az átadó a meghajlaskor előrenyújtott karokkal, a feje magasságában tartotta a fegyvert.

A kardok kezelése mindig tükrözte a tulajdonos iránti tiszteletet és a megfelelő etikett betartását. Mivel a *saya* lakkozása rendkívül érzékeny, az ilyenkor alkalmazott selyemszövetet, az úgynevezett *fukusa*-t használják a kard érintésére és vizsgálatára. Ezt gyakran a házigazda biztosította, de illendő volt, hogy a látogató maga is hozzon magával egyet – ezzel is kifejezve felkészültségét és udvariasságát.

A *tsuka* (markolat) eltávolításának szokásos módja – akár egy teljesen felszerelt kard, akár egy *shira-saya* esetében – a *mekugi* (rögzítő csap) kiszedése a *mekugi-nuki*-val. Ezután a bal kézzel, a markolat alsó részénél fogva tartva a kardot, enyhén megdöntve (kb. 20–30 fokban a függőlegestől), a test előtt, úgy, hogy a penge éle a testtől elfelé nézzen, és kissé a vízszintes fölött helyezkedjen el. Ezután a jobb öklünkkel néhány apró ütést mérünk a bal csuklónkra – ez a rezgés továbbterjed a *tsuka*-ból a *nakago*-ra (markolattüske), amely ettől meglazul, és lehetővé válik a penge óvatos eltávolítása.

Ha két-három próbálkozás után sem mozdul a *nakago*, és az ütések fájdalmat okoznak a csuklónkban, az annak a jele lehet, hogy a penge túl szorosan illeszkedik a markolatba, és nem távolítható el biztonságosan a szokásos módszerrel. Ennek gyakran előjele a *mekugi* (rögzítő csap) nehézkes eltávolítása. Ilyen esetben – a felesleges fájdalom vagy esetleges sérülés elkerülése érdekében, akár saját magunkra, akár a kardra nézve – célszerű a kard tulajdonosát megkérni, hogy ő maga távolítsa el a markolatot, saját felelősségére.

Ha még ő is nehézségbe ütközik, az a legjobb döntés, ha a kard érintetlen marad. Egy túlságosan erőltetett beavatkozás könnyen károsíthatja a pengét, a *nakago*-t, vagy a finoman illesztett *tsuka*-t – ezek mind a kard szerves és értékes részei.

A kard egyik személyről a másikra történő átadásának létezik egy alternatív módja is: ilyenkor a kardot kihúzzák a *saya*-ból, de a *tsuka*-t továbbra is kézben tartják. Az átadó átfogja a markolat alsó részét bal kezével, erősen tartva azt, és így nyújtja át a másik félnek. A penge éle ebben az esetben mindig az átadó felé néz – ez a fontos biztonsági szabály biztosítja, hogy ha a penge véletlenül kicsúszik, az átadó sebesül meg, és ne a fogadó fél. Ez egyfajta tiszteletteljes gesztus is: a pengét a másik személy felé fordítani fenyegető szándékra utalhat.

A fogadó ekkor a bal kezét az átadó keze fölé helyezi, és szilárdan megmarkolja a *tsuka*-t. Ezt egy bólintással vagy egy halk szóval is jelezheti, tudatva az átadóval, hogy biztos kézzel fogja. Érdemes megjegyezni, hogy ebben az eljárásban mindkét fél jobb keze szabadon marad – ez nemcsak a biztonság, hanem a mozgás szabadsága szempontjából is előnyös.

Miután a fent leírt eljárásokat tisztelettel és gondossággal betartottuk, a kard – teljes felszerelésével együtt – biztonságban van a vizsgálatra jogosult fél kezében. A tulajdonos ekkor engedélyt adhat arra, hogy a másik személy megtekintse és tanulmányozza azt. Ilyenkor különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a mekugi (rögzítőék) be van-e helyezve a *tsuka*-ba. Ez olyan alapvető biztonsági ellenőrzés, amelyet sosem szabad kihagyni – jobb előre megbizonyosodni róla, mint utólag szembesülni azzal, hogy a penge váratlanul kicsúszik a markolatból.

Miután a vizsgáló szemügyre vette a szerelékeket és a lakkozást, megkezdheti a penge kihúzását. Ideális esetben fehér pamutkesztyűt kell viselnie, ám amennyiben ez nem áll rendelkezésre, a korábban említett *fukusa* (selyemkendő) is megfelelő védelem. Az emberi kéz izzadása könnyen elszíneződést vagy rozsdásodást okozhat, amit mindenképpen el kell kerülni.

A penge kihúzásához a *saya*-t a bal kézben kell tartani, enyhén lejtve, míg a *tsuka* magasabban helyezkedik el, a vágóél pedig felfelé néz. A kihúzás lassan, kontrollált mozdulattal történjen. A *saya*-t ezután biztonságosan félre kell helyezni – ideálisan a vizsgálatot végző személy mellett a tatamira, vagy ha ez nem lehetséges, akkor vissza kell helyezni egy *katanakake*-ra (kardtartóra), vagy egy stabil asztalra. A *saya* száját (*koiguchi*) érdemes egy vászondarabbal vagy a kardzsák anyagával lefedni, hogy megakadályozzuk por vagy szennyeződés bejutását, ami a későbbiekben kárt tehet a pengében.

A penge vizsgálatakor ajánlott egy selyem zsebkendőt a szánk elé helyezni, hogy megakadályozzuk a párásodást vagy a nyálcseppek véletlen kicsapódását a penge felületére.

A vizsgálat idején beszélni nem illendő. A penge kihúzásának mindig teljes hosszban kell megtörténnie – az a gyakorlat, hogy csak néhány centiméterre húzzák ki a pengét a *saya*-ból, tiszteletlenségnek minősül. A kihúzott karddal nem mutatunk másokra, és nem lóbáljuk – a mozdulatok mindig kontrolláltak és méltóságteljesek legyenek.

A *tsuka* eltávolítása kizárólag a tulajdonos engedélyével történhet. A *nakago* vizsgálatához semmiképp sem szabad a markolatot önkényesen eltávolítani. A penge kézbe vétele során mindig használjunk *fukusa*-t vagy más védőanyagot, hogy pusztán kézzel ne érintsük azt.

A *nakago* puszta kézzel történő érintése csak abban az esetben megengedett, ha a *tsuka* már eltávolításra került, és ekkor is ügyeljünk arra, hogy a penge többi részét puha anyaggal támasszuk alá. A *habaki*-t általában nem távolítjuk el a vizsgálat során – az a helyén marad.

Amikor a pengét valaki másnak átadjuk, a *nakago*-t ugyanúgy kell tartani, mintha a markolat még a helyén lenne: bal kézzel, a *nakago* tövéénél megfogva, úgy, hogy a másik személy kényelmesen át tudja venni. Ebben a helyzetben ajánlott, hogy a jobb kéz tenyérrel alátámassza a *nakago-jiri*-t (a *nakago* vége), hogy extra stabilitást biztosítson az átadás során.

A penge visszacsúsztatásakor a *kissaki* (a kard hegye) hátsó éle gyengéden a *koiguchi* belső falának támaszkodik, és a kardot lassan, precízen, az előzőekkel ellentétes irányban helyezzük vissza a *saya*-ba. Ez az eljárás minden esetben követendő.

Ez volt, és ez marad az etikett egy felszerelt penge esetében. Ez az eljárásrend nem csupán a kard iránti mély tiszteletet tükrözi, hanem a személyes biztonságot, valamint a magas szintű *zanshin* – az éberség és tudatosság – jelenlétét is megköveteli. Bár a mai világban már nem tartunk közvetlen támadástól, a szertartás más összetevői változatlanul fennmaradtak, és ezek gyakorlása továbbra is nélkülözhetetlen. Ezen keresztül tiszteletünket fejezzük ki azok előtt a samurájok előtt, akiknek kardjai most a kezünkbe kerülhetnek – és akiknek örökségét megtiszteltetés vizsgálni és értékelni.

Kantei

A *kantei*, azaz a pengeismereti vizsgálatok során a kardok gyakran egy asztalon kerülnek bemutatásra, ahol a *kissaki* (a penge hegye) egy kis selyempárnán nyugszik, melyet *makura*-nak neveznek.

A meztelen penge felemelésekor ügyelnünk kell arra, hogy a *kissaki* ne érintse meg az asztalt – a kardot tehát úgy kell “kanalazni”, hogy a hegye egyből elemelkedjen, ne csússzon végig a felületen. Magától értetődik, hogy a pengét sosem szabad a hegyénél fogva megforgatni vagy mozgatni az asztalon, illetve a párnán. A vizsgálatot megelőzően az asztalt gondosan elő kell készíteni, majd a fent részletezett szabályok szerint kell eljárni. A visszahelyezésnél ugyanilyen figyelmes mozdulatokra van szükség.

A modern világban már szerencsére rendelkezésünkre áll a megfelelő világítás, amely lehetővé teszi a *hamon* (edzésvonal) és a *jihada* (acélszerkezet) pontos megfigyelését. Ennek érdekében a pengét gyakran különböző szögekbe kell dönteni, hogy a fény megfelelően essen a felületre. Ez a művelet is fokozott óvatosságot kíván: a *nakago*-nál (markolattüske) határozottan, stabilan kell tartani a kardot, miközben a másik kéz – lehetőleg *fukusa*-val – alátámasztja a pengét.

Gyakran előfordul, hogy a vizsgálat nem egyedül, hanem csoportosan történik, több kard és több vizsgáló jelenlétében – akár állva, akár térdelő helyzetben, ugyanazon az asztalnál. Ilyenkor rendkívül fontos, hogy minden penge egy irányba nézzen, és a résztvevők ne hadonásszanak, ne mozogjanak kiszámíthatatlanul a pengékkel. A kardok véletlen összeütközése nem csupán etikettbe ütköző viselkedés, hanem megbocsáthatatlan sértés, amely könnyen azzal a következménnyel járhat, hogy az illetőt a legközelebbi repülőjáráttal hazaküldik.

Nem nehéz belátni, hogy egy ilyen súlyos vétség – például a kardok összeütköztetése – után az elkövető aligha számíthat újabb meghívásra. Minden más tekintetben a csoportos kardvizsgálatnak is maradéktalanul meg kell felelnie a korábban részletezett előírásoknak.

Személyes tapasztalatom, hogy a különféle látogatások során – legyen szó múzeumi gyűjteményekről, magángyűjtők otthonáról vagy hivatalos intézményekről – a japán házigazdák és *sensei*-k mindig különös figyelmet szentelnek a vendégek kardkezelési etikettjének és viselkedésének. Legyen valaki egyedül, vagy csoport tagjaként jelen, az etikett ismerete és helyes alkalmazása nem csupán elvárás, hanem szinte vizsga is, amelyen mindenki – akaratlanul is – átesik. Különösen igaz ez, ha olyan személyek figyelnek, mint például múzeumi kurátorok vagy az NBTHK (*Nihon Bijutsu Token Hozon Kyokai*) tisztviselői, akik nemcsak megfigyelik, de gyakran kommentálják is a vendégek viselkedését.

A magatartás, amelyet egy ilyen alkalommal tanúsítunk, sohasem marad észrevétlen. Az nemcsak saját személyiségünkről, hanem tanítóinkról, mestereinkről is árulkodik – akár pozitív, akár negatív értelemben. Remélem, e fejezet olvasója számára is világossá válik, hogy a japán kardkezelés etikettje nem pusztán hagyományos formaiság, hanem mélyen gyökerezik a biztonság, a tisztelet és a jó modor alapelveiben. A dolgok helyes és tiszteletteljes végrehajtása nemcsak a kard, hanem az egész élmény iránti megbecsülést növeli – és végső soron abban segít, hogy a kard valódi szépsége és jelentősége előtt állhassunk meg, méltó módon.

